

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
підприємництва і торгівлі
Протокол № 2 від 01.09.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна ПЕМАШКАЛО

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень
Освітня програма

07 Управління та адміністрування
076 Підприємництво та торгівля
третій (освітньо-науковий)
Підприємництво та торгівля

Статус дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

вибіркова
українська

Розробники:
д.е.н., професор

Марина САЛУН

к.е.н., доцент

Катерина ЗАСЛАВСЬКА

Завідувач кафедри
підприємництва і
торгівлі

Марина САЛУН

Гарант програми

Марина САЛУН

Харків
2023

ВСТУП

Сучасний світ потребує нових підходів до розв'язання соціальних проблем, а соціальне підприємництво є одним із ключових інструментів для досягнення цієї мети. За допомогою інноваційних підходів та підприємницької діяльності, соціальні підприємства можуть створювати значну соціальну та економічну цінність, сприяючи вирішенню актуальних проблем суспільства.

Навчальна дисципліна "Соціальне підприємництво" досліджує практику виявлення, започаткування та розвитку успішного підприємства (організації), яке сприяє соціальним змінам за допомогою інноваційних рішень. Навчальну дисципліну було розроблено в рамках науково-освітнього проекту AUF "Formation à l'Entreprenariat social à l'Université" ("Навчання соціальному підприємництву в університеті").

Навчальна дисципліна спрямована на вивчення академічного та практичного досвіду створення економічної та соціальної цінності в різних галузях економіки. Завдяки тематичним дослідженням, лекціям та діалогу в аудиторіях студенти навчаються мислити стратегічно та діяти кон'юнктурно, використовуючи соціально свідомий підхід.

Мета навчальної дисципліни: формування системи компетентностей щодо планування, організації, управління, координації процесу соціального підприємництва для провадження ініціатив соціально-економічного розвитку на різних рівнях управління.

Основними завданнями навчальної дисципліни є наступні: ознайомлення зі змістом, сутністю, метою, завданнями соціального підприємництва, технологією управлінського соціальними підприємствами в різних країнах; оволодіння методами діагностики сучасних соціально-економічних проблем, які можна вирішити в рамках системи соціального підприємництва; придбання теоретичних знань і практичних навичок з використання сучасного інструментарію формування, започаткування, розвитку соціального підприємництва в Україні; застосування на практиці отриманих знань для вирішення соціально-економічних завдань розвитку на рівні громади; обґрунтування необхідності запровадження організаційних змін та способів залучення людей до процесів змін.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є процеси, що відображають різні аспекти започаткування та розвитку соціального підприємництва.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організаційно-економічне забезпечення соціального підприємництва.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH1	ЗК1, СК 3
PH2	ЗК3, ЗК5, СК 5
PH5	ЗК1, СК 4
PH6	ЗК1, ЗК3, СК 2, СК 3
PH7	ЗК3, СК6
PH10	ЗК1, ЗК5, СК 2
PH11	ЗК1
PH12	ЗК3, СК 2, СК 3

СК 2. Здатність продукувати, обґрунтовувати нові ідеї, гіпотези і моделі та приймати науково обґрунтовані рішення у підприємницькій та торговельній діяльності.

СК 3. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті, спрямовану на створення та впровадження інноваційних освітніх програм, підтримку студентського наукового дослідження, розвиток педагогічних методик, сприяння взаємодії зі стейкхолдерами та розвиток підприємницької культури в суспільстві.

СК 4. Здатність усно та/або письмово презентувати, обговорювати, апробувати результати досліджень, розробок, проєктів українською та іноземною мовами.

СК 5. Здатність до критичного переосмислення і розвитку сучасних теорій, методологій, об'єктів досліджень й практик, із застосуванням системного підходу до врахування неекономічних аспектів з різних галузей знань, у підприємницькій та торговельній діяльності.

СК 6. Здатність застосовувати сучасні інформаційно-комунікативні технології (інформаційні системи, хмарні технології, комунікаційні технології передачі та обміну інформацією), прилади та обладнання (в тому числі комп'ютерна техніка, апаратно-програмне забезпечення), необхідні для виконання інноваційної науково-дослідної, педагогічної, професійної діяльності в підприємницьких та торговельних структурах.

ЗК 1. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері підприємницької та торговельної діяльності на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗК 3. Здатність працювати автономно.

ЗК 5. Здатність розробляти проєкти та управляти ними.

РН 1. Мати передові концептуальні, методологічні знання у сфері підприємництва та торгівлі та/або на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, які є достатніми для проведення наукових, прикладних досліджень на рівні актуальних світових досягнень, отримання нових знань та/або здійснення інноваційної професійної діяльності.

РН 2. Глибоко розуміти загальні принципи та методи економічних наук, методологію наукових досліджень, застосовувати їх в процесі проведення власних досліджень у сфері підприємництва та торгівлі, а також у викладацькій практиці

РН 5. Застосовувати сучасні методи та інструменти наукових досліджень та інноваційної діяльності для отримання нових знань та/або розв'язання комплексних проблем у сфері підприємництва та торгівлі, а також у дотичних міждисциплінарних напрямках.

РН 6. Приймати ефективні, етичні та соціально відповідальні рішення, забезпечувати лідерство, автономність та міжособистісну взаємодію у їх реалізації в професійній діяльності, спрямовані на підтримку розвитку громадянського суспільства, культурного та соціального прогресу, а також підтримку підприємництва в рамках третьої місії університетів, коли університет стає центром підприємницької активності, відкритим для всіх зацікавлених учасників.

РН 7. Аналізувати та оцінювати стан, тенденції розвитку підприємництва та торгівлі, застосовувати сучасні методології, методи та інструменти для вирішення актуальних проблем у професійній практиці.

РН 10. Ініціювати, розробляти, реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявні та/або отримати нові цілісні знання, розв'язувати проблеми підприємництва та торгівлі з урахуванням етичних, соціальних, економічних, екологічних і правових аспектів.

РН 11. Вільно презентувати, обговорювати державною та іноземними мовами результати досліджень, наукові та/або прикладні проблеми підприємництва та торгівлі, оприлюднювати їх у наукових публікаціях провідних міжнародних видань або впроваджувати у практичну діяльність.

РН 12. Організовувати і здійснювати освітній процес у закладах освіти, розробляти і впроваджувати спеціальні освітні компоненти зі сфери підприємництва та торгівлі, спрямовані на стимулювання підприємницької активності, розвиток підприємницьких навичок та підготовку фахівців, готових до викликів та можливостей сучасного бізнесу.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та нормативно-правові основи соціального підприємництва

Тема 1. Соціальне підприємництво: зміст, сутність, відмінності.

1.1. Сутність та значення соціального підприємництва

Огляд соціального підприємництва. Визначення соціального підприємництва. Цілі та завдання соціального підприємництва. Основні риси соціального підприємництва. Як соціальне підприємництво порівнюється з комерційними підприємствами, традиційними некомерційними постачальниками послуг та соціальною активністю.

1.2. Підходи до соціального підприємництва в різних країнах.

Тема 2. Екосистема соціального підприємництва.

2.1. Бенефіціари та замовники соціального підприємництва.

Роль та види бенефіціарів у соціальному підприємстві. Ідентифікація та аналіз потреб бенефіціарів. Взаємодія з потенційними замовниками соціальних продуктів та послуг.

2.2. Державний та приватний сектор в екосистемі соціального підприємництва.

Роль держави в підтримці та розвитку соціального підприємництва. Взаємодія соціальних підприємств із державними органами та програмами. Відмінності та спільність приватного та соціального секторів

2.3. Вплив інвесторів на екосистему соціального підприємництва.

Види інвесторів у соціальному підприємстві (включаючи соціальних інвесторів). Важливість фінансової підтримки для соціальних підприємств. Посилення екосистеми через інвестиції та фінансування.

2.4. Університети, незалежні дослідницькі організації та інші установи екосистеми соціального підприємництва.

Роль університетів у підготовці соціальних підприємців та дослідженні галузі. Внесок незалежних дослідницьких організацій у розвиток соціального підприємництва. Інші важливі структури та організації, що впливають на екосистему соціального підприємництва.

Тема 3. Системне мислення для соціального підприємництва

3.1. Оцінка можливостей соціальних змін та розробка проектів соціальних змін на рівні територіальної громади (окремої групи населення).

Методи та інструменти оцінки потреб та можливостей для соціальних змін. Розробка соціальних проектів, що спрямовані на вирішення конкретних проблем

громади або групи населення. Підходи до залучення стейкхолдерів та спільноти у процесі розробки та впровадження проєктів.

3.2. Основи етики в соціальному підприємстві.

Поняття та принципи соціальної етики. Зваження інтересів та визначення моральної відповідальності в соціальному підприємстві. Створення етичного кодексу та впровадження етичних стандартів у соціальних підприємствах.

Тема 4. Дизайн-мислення для соціального підприємства

4.1. Підхід дизайн-мислення до соціального підприємства.

Визначення та основні принципи дизайн-мислення в контексті соціального підприємства. Переваги та можливості використання дизайн-мислення для вирішення соціальних проблем та розробки продуктів та послуг.

4.2. Методологія дизайн-мислення, орієнтована на соціальних підприємців.

Засади та етапи методології дизайн-мислення в соціальному підприємстві. Роль спільноти та стейкхолдерів у процесі дизайн-мислення. Застосування інструментів дизайн-мислення для ідентифікації проблем та розробки інноваційних рішень.

4.3. Процес розробки проєкту соціального підприємства.

Етапи розробки проєкту в рамках дизайн-мислення. Прототипування та тестування ідеї соціального підприємства. Створення бізнес-моделі та стратегії для соціального підприємства.

Тема 5. Бізнес-моделі соціального підприємства

5.1. Модель підтримки підприємця.

Опис та принципи моделі підтримки соціальних підприємців. Фінансова, освітня та консультаційна підтримка для соціальних підприємств. Приклади успішних реалізацій бізнес-моделі.

5.2. Модель ринкового посередника.

Роль соціального підприємства як посередника між виробниками та споживачами. Організація та оптимізація цієї бізнес-моделі. Приклади соціальних підприємств, що діють як ринкові посередники.

5.3. Модель зайнятості.

Створення робочих місць для вразливих груп населення через соціальне підприємство. Важливість соціальної інклюзії та розвитку навичок учасників. Приклади соціальних підприємств, що працюють за цією моделлю.

5.4. Модель плати за послугу.

Надання соціальних послуг та продуктів на платній основі. Збалансування соціальної місії та фінансової стійкості. Приклади соціальних підприємств, які успішно застосовують цю бізнес-модель.

5.5. Модель клієнта з низьким рівнем доходу.

Напрями спільнотного розвитку та підтримки людей із низьким рівнем доходу. Підхід до ціноутворення та доступності продуктів та послуг. Приклади соціальних підприємств, що працюють з клієнтами із низьким рівнем доходу.

5.6. Кооперативна модель.

Організація та управління кооперативами у соціальному підприємстві. Принципи спільної власності та прийняття рішень у кооперативних структурах. Приклади успішних соціальних підприємств, що діють на кооперативних засадах.

5.7. Модель ринкових зв'язків.

Розвиток зв'язків та партнерств у сфері соціального підприємства. Важливість мереж і співпраці для досягнення соціальних цілей. Приклади соціальних підприємств, що успішно використовують цю бізнес-модель.

5.8. Модель субсидування послуг.

Організація фінансової підтримки для надання безкоштовних або субсидованих послуг. Збалансування соціальних цілей та необхідної фінансової підтримки. Приклади соціальних підприємств, що використовують цю бізнес-модель.

Тема 6. Фінансування проектів соціального підприємства.

6.1. Джерела фінансування проектів соціального підприємства – інвестиції, гранти, бізнес-ангели, конкурси бізнес-планів тощо.

Огляд основних джерел фінансування: інвестиції, гранти, бізнес-ангели, конкурси бізнес-планів тощо. Переваги та недоліки кожного джерела фінансування. Порівняння фінансових можливостей та вимог для отримання фінансування від різних джерел.

6.2. Моделі фінансування.

Розгляд різних моделей фінансування соціальних підприємств, включаючи гібридні підходи. Важливість адаптації фінансових моделей до конкретних цілей та потреб соціального підприємства. Приклади успішних застосувань моделей фінансування.

6.3. Пропозиції щодо фінансування.

Розгляд стратегій та підходів до залучення фінансування для соціальних підприємств. Розробка бізнес-плану та презентація проекту для потенційних інвесторів та грантодавців. Рекомендації щодо вибору належного джерела фінансування для конкретного проекту соціального підприємства.

Тема 7. Оцінка результатів та вимірювання впливу проектів соціального підприємства.

7.1. Оцінка впливу та масштабування проектів соціального підприємства.

Значення оцінки впливу та масштабування для соціальних підприємств. Розгляд вимірювання соціального та екологічного впливу проектів. Стратегії та підходи до масштабування успішних соціальних ініціатив.

7.2. Концепції та інструменти управління ефективністю.

Огляд концепцій управління ефективністю та їхнє значення для соціальних підприємств. Використання стратегічного управління та балансування

показників ефективності. Розгляд інструментів для планування, моніторингу та оцінки результатів діяльності соціальних підприємств. Передача інформації стейкхолдерам та інвесторам.

Перелік практичних занять (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Провести аналіз літературних джерел, сформувавши доповідь на тему: Сучасні теорії соціального підприємництва Провести аналіз програми соціально-економічного розвитку областей України, зробити порівняльний аналіз, визначити невирішені соціальні завдання для організації соціального підприємництва
Тема 2. Завдання 2.	Провести аналіз літературних джерел, сформувавши доповідь на тему: Екосистема соціального підприємництва
Тема 3. Завдання 3.	З використанням системного мислення описати основних стейкхолдерів проекту соціального підприємництва та організації, що здійснюють вирішення обраної соціальної проблеми за схемою Canvas соціального підприємництва
Тема 4. Завдання 4.	Сформувавши перелік грантових пропозицій щодо підтримки соціального підприємництва, зробити їх порівняльний аналіз. На основі конкурсних пропозицій щодо соціального підприємництва сформувавши грантову заявку на персональний проект у сфері соціального підприємництва.
Тема 5. Завдання 5.	Провести аналіз літературних джерел, сформувавши доповідь на тему: Бізнес-моделі соціального підприємництва (порівняння змісту та базових характеристик)
Тема 6. Завдання 6.	Провести аналіз літературних джерел, сформувавши доповідь на тему: Система підтримки соціальних підприємницьких ініціатив
Тема 7. Завдання 7.	Провести аналіз літературних джерел, сформувавши доповідь на тему: Порівняльний аналіз напрямів соціального підприємництва за країнами та регіонами світу

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1 - 7	Вивчення лекційного матеріалу та нормативно-правових основ соціального підприємництва України
Тема 1 - 7	Підготовка до практичних занять
Тема 1 - 7	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та / або лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 2, 7), лекція проблемного характеру (Тема 1, 3, 5), міні-лекція (Тема 4, 6)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-7)).

Практичні (практична робота (Тема 1 – 7), робота в малих групах (Тема 3, 4, 7), тренінг (Тема 4)), презентації (виступи перед аудиторією) (Тема 1 – 7).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: практичні та семінарські завдання за темами 1, 2, 5, 6 (20 балів), індивідуальне навчально-дослідне завдання за темами 3, 7 (20 балів), практикум за темою 4 (20 балів), семестровий колоквиум (40 балів).

Семестровий контроль: Залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Про соціальне підприємництво - просто! : [посібник підприємця] / Аліна В. Бочарнікова; Кер. проекту Олександра Сметаненко; Іл. Орнелла Остапенко; ред. Марія Семенченко.— Київ : СТ-Друк, 2020.— 67 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/posibnyk-sotsialnoho-pidpryiemtsia-simplese-pro-sotsialne-pidpryemnytstvo-prosto/.

2. Соціальне підприємництво: навчальний посібник. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://siplatform-live.s3.eu-central-1.amazonaws.com/files/posibnyk_usa.pdf.

3. Соціальне підприємництво: посібник для викладачів курсу / за наук. редакцією к.е.н. А. О. Корнецького — К. : Фамільна друкарня Huss, 2019. — 160 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?library=sotsialne-pidpryemnytstvo-posibnyk-dlya-vykladachiv-kursu>.

4. Carlo Borzaga, G.G.; Franchini, B.; Chiomento, S.; Nogales, R.; Carini, C. European Commission (2020) Social Enterprises and Their Ecosystems in Europe. Comparative Synthesis Report; Publications Office of the European Union: Luxembourg, 2020.

5. European Commission (2020). Sectors of the Social economy in the EU: Social enterprises. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en.

Додаткова

6. Miesing Paul Introduction to Social Entrepreneurship. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.albany.edu/faculty/miesing/teaching/socent/1%20Introduction%20to%20Social%20Entrepreneurship.pdf?_cf_chl_captcha_tk__=zLDKjIAIGsT.Z9Vrwh1dkkAtSrEqTu3LTvNODjqC094-1638984072-0-gaNycGzNCFE.

7. Salun M., Konstantynovsky L. Corporate Social Responsibility: interpretation in Ukraine and abroad // Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць. — Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2021. — Вип. 31. <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-31-08>.

8. Ковтун М. Соціальне підприємництво як чинник соціально-економічного розвитку суспільства / М. Ковтун, Н. Гавкалова // Підприємництво та інновації. – 2021. – № 18. – С. 34-40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26976>.

9. Салун М. М. Сингулярність соціального підприємництва / М. М. Салун, Г. К. Панаєтов / Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 25 листопада 2022 р. : тези допов. - Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. – С. 849 – 852. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28727>.

Інформаційні ресурси

Сайт ПНС ХНЕУ. Соціальне підприємництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=10507>.